

Qalib Azərbaycan dövləti öz tarixində tamamilə yeni mərhələyə qədəm qoyur. Post-müharibə dövrü adlandırdığımız bu mərhələdə tələyüklü məsələlərin 2026-cı ilin dövlət büdcəsi zərfində nəzərə alınması onun unikallığını ifadə edir. Tamamilə hərpə etdiyimiz dövlət suverenliyinin iqtisadi əsaslarının möhkəmləndirilməsi, "Böyük qayıdış" proqramının icrası, ölkəmizin təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi, nəqliyyat-tranzit infrastrukturunun dəstəklənməsi və bütün bunların sosial müdafiə tədbirləri ilə müşayiət edilməsi yeni büdcə sənədinin həm əsas xüsusiyyəti, həm də üzərinə düşən başlıca missiyadır.

Biz ötən günlərdə Şanlı Zəfərimizin 5 illiyini qeyd etdik. Möhtəşəm hərbi paradada nümayiş etdirilən təkcə hərbi qüdrətimiz deyildi, həm də iqtisadi gücümüz idi. Biz Qalib ölkənin Qalib iqtisadiyyatını qurmuşuq və onu daha da gücləndiririk.

laşdırılır. ÜDM-in tərkibində qeyri-neft-qaz sektorunun payı 72 faizdən 75,8 faizə, 2029-cu ildə isə 80 faizə çatacaqdır.

Ortamüddətli dövrün sonuna - 2029-cu ildə ÜDM-in həcminin 161,8 mlrd. manata, onun adambaşına həcmnin isə təxminən 9140 ABŞ dollarına çatacağı gözlənilir.

Neftin orta illik ixrac qiyməti 1 barel üçün 65 dollar götürülüb. Manatın məzənnəsinin isə sabit qalacağı gözlənilir.

Xatırladaq ki, dünya iqtisadiyyatında artım 3,1 faiz, qlobal inflyasiya 3,7 faiz səviyyəsində qoralaracaqdır.

Növbəti il üçün planlaşdırılan cari xərclər 25,2 mlrd. manat təşkil etməklə xərclərin 60,3 faizini təşkil edir. Bu,

iqtisadi suverenliyimizin əsas dayağıdır". Məhz bu səbəbdən də fondun aktivlərinin qorunması, dövlət büdcəsinin əsasən qeyri-neft gəlirləri hesabına formalaşdırılması, fiskal risklərin azaldılması ölkəmizin iqtisadi və maliyyə təhlükəsizliyinin başlıca şortidir.

İdeal, yoxsa rasiional büdcə?

Təqdim edilmiş büdcə zərfi hər şeydən əvvəl, hökumətin rasiional büdcə siyasəti təşəbbüslərini nümayiş etdirir. Nəzərə almalıyıq ki, dünyanın hər yerində ehtiyaclar sonsuz, resurslar məhduddur. Buna görə də hər bir ölkə ideal deyil, məhz rasiional büdcə tərtib etmək niyyətində olur. Çünki ideal büdcə öl-

Hərbi xərclərin artırılması, yalnız döyüş əməliyyatları üçün deyil, həm də müdafiə infrastrukturunun yenilənməsi, hərbiçilərin sosial müdafiəsi və texnoloji modernizasiya kimi hədəflərə xidmət edir. Bu isə bilavasitə sülhün davamlılığının təminatı deməkdir.

Sülh müqaviləsinin paraflanması əhəmiyyətli bir mərhələdir. Lakin bu, sülhün tam və qəti şəkildə bərqərar olması demək deyil. Ermənistan cəmiyyətində hələ də revanşist meyillər, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı səsləndirilən ritorikalar, hərbi ritorikaya meyillilik və sabitliyi poza biləcək radikal siyasi qruplar mövcuddur. Azərbaycan dövləti bu riskləri önəlmək üçün öz müdafiə qabiliyyətini azaltmır, əksinə, sülhü qoruyan güc balansını davam etdirir. Bu, regional və qlobal təhlükəsizlik arxitekturasında yerimizi möhkəmləndirmək üçün vacibdir.

Bu gün neytral statuslu ölkələr - Finlandiya, İsveç, Avstriya və digərləri - hərbi xərclərini artırmaqda davam edirlər. NATO-ya üzv ölkələr artıq ÜDM-in 2 faizindən çoxunu müdafiəyə ayırmaq öhdəliyini yerinə yetirirlər. Bəzi ölkələr bu göstəricini 4-5 faizədək çatdırmağı planlaşdırır. Bunun fonunda Azərbaycanın artan hərbi xərcləri nə militarizm, nə də müharibə ritorikası kimi qiymətləndirilə bilməz. Əksinə, bu, qlobal meyillərə uyğunlaşdırılmış ehtiyatlı və rasiional siyasətdir.

Milli iqtisadiyyatda struktur transformasiyasını əks etdirən dövlət büdcəsi

Son illər milli iqtisadiyyatımızda nəzərə çarpan ciddi struktur dəyişikliklərinin büdcə zərfini müşayiət etməsi onun vacib xüsusiyyətlərindən biridir. Belə ki, növbəti ildə neft-qaz ÜDM-in 2,4 faiz azalması fonunda qeyri-neft-qaz ÜDM 5 faizlik artımla proqnozlaşdırılır. Bununla da, ölkə iqtisadiyyatının strukturunda qeyri-neft-qaz sektorunun payının 2025-ci ildəki 72 faizdən 2026-cı ildə 76 faizə, 2029-cu ildə isə 80 faizə çatacağı gözlənilir.

Neft sektorunda azalmanın qeyri-neft iqtisadiyyatında artımla müşayiət edilməsi, ÜDM-də özəl bölmənin payının 81 faizə, təkcə xidmət sektorunun payının isə 43 faizə çatması, hərbi sənayenin inkişafı, nəqliyyat-tranzit potensialının reallaşması ölkəmizdə iqtisadi artımın keyfiyyətini yüksəltməkdədir.

Hesab edirik ki, Prezident İlham Əliyevin innovativ və texnoloji inkişaf, insan kapitalı, rəqəmsallaşma, süni intellektlə bağlı sahələri prioritet elan etməsi, əlavə dəyər yarada bilən fəaliyyət istiqamətlərini dəstəkləməsi uzunmüddətli dövr üçün yüksək məhsuldarlığa əsaslanan iqtisadi artıma xidmət edəcəkdir.

2026-cı ildə gözlənilən 2,9 faizlik iqtisadi artım patologiyadırmı?

İqtisadiyyatın strukturunda baş verən meyillərdən bəhs edərkən bir məsələyə də münasibət bildirmək istərdik. Neft sektorunun iqtisadiyyatda payının azalması və bunun fonunda iqtisadi artımın cari ilin 10 ayında 1,3 faiz təşkil etməsi, cari ilin sonuna 3 faiz gözlənilməsi və növbəti il üçün 2,9 faiz proqnozlaşdırılması bəzilərinin təqdim etdiyi kimi nə durğunluqdur, nə də hər hansı bir iqtisadi patologiyadır.

2026-cı il üzrə gözlənilən qlobal artım tempi ilə demək olar ki, eyni səviyyədə proqnozlaşdırılan iqtisadi artım sənayenin strukturundakı dəyişiklikləri, konkret olaraq neft hasilatının aşağı düşməsinə əks etdirir. Reallıq bundan ibarətdir ki, hasilatın azalması da öz növbəsində struktur transformasiya səbəbindən qeyri-neft sektorunda artım tempini aşağı sala bilər. Görəsən, iqtisadiyyatın və sənayenin strukturundakı yeniləşmə, neft hasilatının geoloji və texnoloji xüsusiyyətlərindən irəli gələn azalma meyilləri nə vaxtdan iqtisadi tənzüül və ya durğunluq hesab edilir?

Xatırlatmaq istərdim ki, Azərbaycanın neft sənayesi üzrə hasilat dinamikası hələ "Əsrin müqaviləsi" çərçivəsində uzunmüddətli geoloji və texniki proqnozlara əsasən müəyyən edilmişdir. Faktiki rəqəmlərə baxsaq, neft hasilatı 1995-ci ildə 9 mln. tondan 2010-cu ildə 51 mln. tona çatmışdır. 2011-ci ildən isə hasilat tədricən azalaraq 2020-ci ildə 34 mln. tona, 2025-ci ilin 10 ayında 23 mln. tona enmişdir. Neft hasilatının bu dinamikası dövlətimizin iqtisadi strategiyasında, xüsusilə də büdcə planlaşdırılmasında, neft gəlirlərinin idarə edilməsi modelində nəzərə alınmışdır.

(*Ardı var*)

*Azər ƏMİRASLANOV,
Milli Məclisin İqtisadi siyasət,
sənaye və sahibkarlıq
komitəsinin sədri*

Büdcə müzakirələrinin parlament formatı və onun xüsusiyyətləri

Möhtərəm Prezident İlham Əliyev tərəfindən Milli Məclisə təqdim olunan 2026-cı ilin büdcə zərfinin parlament tərəfindən müzakirəsi uğurla başa çatmış və qəbul edilmişdir. Deputat həmkarlarımız büdcə müzakirələrində dəyərli fikirlər və təkliflər səsləndirmişlər. Müvafiq dövlət qurumlarının nümayəndələri büdcə zərfinin müxtəlif aspektləri ilə bağlı geniş təqdimatlarla çıxış etmişlər.

Səslənən fikirlər sahəvi, regional və ictimai xarakterli olmaqla, dövlət büdcəsi üçün təbii ki, əlavə maliyyə öhdəlikləri yaradır. Bununla belə, hesab edirik ki, bu fikir və mülahizələr ümumilikdə parlamentin büdcə zərfinə dəstəyini ifadə etməklə yanaşı, həm də ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafına, dövlət siyasətinin müxtəlif istiqamətlər üzrə təkmilləşdirilməsinə, o cümlədən regionlarda mövcud problemlərin həllinə xidmət edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2-ci oxunuşdan sonra dövlət büdcəsinə fiskal qaydanın tələbləri nəzərə alınmaqla, növbəti ilin dövlət büdcəsinin və icmal büdcənin gəlir və xərcləri çərçivəsində 52 mln. manat həcmində dəyişikliklər edilmişdir. Bununla belə, büdcənin ümumi parametrləri dəyişməz olaraq qalmışdır.

Həmkarlarımız tərəfindən qaldırılmış bezi məsələlər və onların maliyyə təminatı aidiyyəti qurumlar tərəfindən nəzərdən keçirilmişdir. İrəli sürülən təkliflərin bir qisminin həvəllət investisiya proqramı çərçivəsində dövl ediləcəyi gözlənilir.

Nəzərə almalıyıq ki, büdcə prosesi sadəcə bir illə məhdudlaşmır, o, davamlı və uzunmüddətli xarakter daşıyır və bu səbəbdən də hər zaman təkmilləşməyə məruz qalır.

Büdcə sisteminin təkmilləşdirilməsi mərhələlərindən biri artıq təsdiq olunmuş dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabatın parlamentə təqdim edilməsidir. Yeni büdcə zərfinin müzakirəsi zamanı qaldırılan bir çox məsələ və verilən suallar həm də bir qayda olaraq icraya dair hesabat mərhələsində cavablandırılır.

Dövlət büdcəsi suverenlik kontekstində

2026-cı ilin büdcə zərfinin hazırlanmış dövr "Konstitusiya və Suverenlik İli"nə təsadüf etmişdir. Bu gün Azərbaycan dövlət suverenliyinin, iqtisadi müstəqilliyin uğur hekayəsini yazmış qətiyyətli, ləyaqətli və nüfuzlu dövlətdir.

Ölkəmizdə siyasi və iqtisadi müstəqilliyin uzlaşdırılması dövlət siyasətinin əsas prinsiplərindən biri kimi müəyyən edilmişdir. Prezident İlham Əliyev bu siyasətin mahiyyətini aydın bir şəkildə belə ifadə edib: "İqtisadiyyatımız nə qədər güclü olsa, bizim siyasi addımlarımız da o qədər cəsarətli və uğurlu olacaqdır... İqtisadi müstəqillik siyasi müstəqilliyimiz üçün əsas şortidir..."

Azərbaycanın indiyə kimi reallaşdırdığı strateji təşəbbüslər, yürüdülmüş müstəqil siyasət əsasən daxili resurslar hesabına həyata keçirilmiş, ölkəmizin heç bir xarici dövlətdən, donor təşkilatlardan asılılığına yol verilməmişdir.

Bir məsələni xüsusi olaraq nəzərə almalıyıq ki, büdcə vəsaitlərimiz də, val-

yuta ehtiyatlarımız da dövlətimiz üçün təkcə maliyyə təminatı deyil, həm də ləyaqətli və qətiyyətli müstəqil siyasətin həyata keçirilməsi üçün, yeni tarixi mərhələdə qarşımızda dayanan tələyüklü məsələlərin həlli üçün mühüm maliyyə vasitəsidir.

Dövlət büdcəsi ali siyasi sənəd kimi

Suverenliyimizin və iqtisadi müstəqilliyimizin maliyyə əsası olan yeni büdcə zərfi hər şeydən əvvəl dövlət başçısının iradəsinə və irəli sürdüyü təşəbbüsləri, müəyyən etdiyi strateji vəzifələri və təşəbbüsləri özündə əks etdirir və onların reallaşdırılması üçün maliyyə təminatı yaradır. Bu səbəbdən büdcə zərfini biz həm də ali siyasi sənəd kimi dəyərləndiririk.

Ötən dörd il ərzində növbəti ortamüddətli dövr üçün hazırlanmış büdcə çərçivəsi sənədlərində əks olunan çağırışların əksəriyyəti 2026-2029-cu illərdə öz aktuallığını qoruyacaqdır.

İlin əvvəlindən başlayaraq, hökumətin çevik koordinasiya ilə hazırlanan və ciddi müzakirə mərhələlərindən keçən büdcə zərfi iqtisadi blokun vahid mövqeyini ifadə edir. Bu mənada büdcə zərfi həm də ciddi hökumət sənədidir.

Büdcə zərfi öz mahiyyəti etibarilə dövlətin maliyyə strategiyasını və inkişaf hədəflərini əks etdirən olduqca müərkəb və çoxşəxli strateji sənəd olduğuna görə onun dəyərləndirilməsi sistemli və konseptual baxış, ciddi makroiqtisadi təhlil tələb edir.

Gələn ilin büdcə zərfi məzmunu, struktur, qarşıya qoyduğu hədəfləri baxımından əvvəlki illərin təsdiq edilmiş büdcələrindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqləndiyinə görə, onun əsas xüsusiyyətlərindən nədən ibarət olduğunu bilməliyə.

Dövlət büdcəsinin bu xüsusiyyətləri bir-biri ilə sıx bağlıdır, biri digərini şortləndirir və tamamlayır. Və ciddi keyfiyyət dəyişiklikləri ilə müşayiət olunan bu cəhətlər məzmunca 2026-cı ildə həyata keçiriləcək büdcə konsolidasiya siyasətini xarakterizə edir.

2026-cı ilin dövlət büdcəsinin parametrləri

Beləliklə, 2026-cı ilin dövlət büdcəsinin gəlirləri 38,6 mlrd. manat, xərcləri 41,7 mlrd. manat nəzərdə tutulur. Bu, gəlir və xərclər üzrə 0,7 faizlik artım deməkdir. Dövlət büdcəsi kəsirinin yuxarı həddi isə 3,1 mlrd. manat olmaqla ÜDM-in 2,3 faizini təşkil edəcəkdir.

Büdcə zərfi makroiqtisadi sabitliyi səciyyələndirən proqnozlara əsaslanır. Belə ki, növbəti ildə iqtisadi artım 2,9 faiz, orta illik inflyasiya səviyyəsi 4,8 faiz proqnozlaşdırılır.

İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış iqtisadi və sosial inkişaf proqnozları baza ssenarisinə əsaslanmaqla təkcə 2026-cı ili deyil, həm də sonrakı üç ili əhatə edir. Bir qayda olaraq bu proqnozların tərtibi zamanı dünya enerji, ərzaq və maliyyə bazarlarındakı trendlər, qlobal və regional iqtisadi proseslərin milli iqtisadiyyata mümkün təsirləri də nəzərə alınır.

Növbəti ildə real ifadədə qeyri-neft-qaz ÜDM-in 5,0 faiz artması, neft-qaz ÜDM-in isə 2,4 faiz azalması proqnoz-

2025-ci illə müqayisədə 407,3 mln. manat və ya 1,6 faiz çoxdur. Əsaslı xərclər 14,1 mlrd. manat olmaqla xərclərin 33,8 faizi həddindədir. Büdcə xərclərinin 2,5 mlrd. manatı və ya 5,9 faizi dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərdən ibarətdir. Bu rəqəm 2025-ci illə müqayisədə 58,0 mln. manat və ya 2,4 faiz çoxdur.

Növbəti ilin dövlət büdcəsi gəlirlərinin qurumlar üzrə strukturunu nəzərdən keçirək. 2026-cı ilin dövlət büdcəsi gəlirlərinin 16,9 mlrd. manat və ya 43,8 faizi Dövlət Vergi Xidməti xətti ilə daxilolmaların, 12,8 mlrd. manatı və ya 33,2 faizi Neft Fondundan transferin, 6,9 mlrd. manatı və ya 17,8 faizi Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə daxilolmaların, 1 mlrd. manatı və ya 2,6 faizi büdcə təşkilatlarının büdcədənəknar daxilolmalarının, 981,0 milyon manatı və ya 2,6 faizi isə digər gəlirlərin payına düşür.

2026-cı ilin icmal büdcəsinin parametrləri

İcmal büdcənin gəlirləri 44,9 mlrd. manat məbləğində proqnozlaşdırılır ki, bu da 2025-ci ilə nisbətən 1018,8 milyon manat və ya 2,3 faiz çoxdur.

İcmal büdcənin xərcləri 48,8 mlrd. manat olmaqla 2025-ci ilə nisbətən 1,2 mlrd. manat və ya 2,5 faiz çox nəzərdə tutulur.

İcmal büdcənin kəsiri 3,9 mlrd. manat təşkil etməklə 2025-ci illə müqayisədə 191,1 mln. manat və ya 5,2 faiz çoxdur. Kəsir proqnozlaşdırılan ÜDM-in 2,9 faizinə bərabər olacaqdır.

Büdcə qaydası icmal büdcənin qeyri-neft baza kəsirinin qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti göstəricisi kimi hesablanır. 2026-cı ildə bu göstəricinin cari ildən 3,4 faiz bəndi az olmaqla 19 faiz təşkil edəcəyi gözlənilir. Əslində, bu fiskal qayda təbiiq olunduğu dövrdən indiyə kimi ən yaxşı göstəricidir.

Büdcə sistemi haqqında qanunvericiliyə müvafiq dəyişikliklərdən sonra onun yuxarı həddinin yalnız ortamüddətli dövrün sonuna müəyyən edilməsi nəzərdə tutulur. 2026-cı ilin dövlət büdcəsi zərfinə əsasən, icmal büdcənin qeyri-neft baza kəsirinin qeyri-neft ÜDM-ə nisbətinin 2029-cu ilin sonuna 13,0 faizə endirilməsi gözlənilir.

Dövlət büdcəsi və maliyyə təhlükəsizliyi

Qlobal iqtisadi təsirlərə baxmayaraq, iqtisadiyyatımız konyunktur risklərdən sığortalanmaq üçün etibarlı maliyyə təhlükəsizliyi yastığına malikdir. Ölkəmiz 82,5 mlrd. dollarlıq, başqa sözlə, ÜDM-in həcmindən çox strateji valyuta ehtiyatlarına malikdir. Xarici dövlət borcumuz 4,9 mlrd. dollar olmaqla ÜDM-in cəmi 6,5 faizi həddindədir. Valyuta ehtiyatlarımızın xarici dövlət borcunu təxminən 17 dəfə üstələməsi ölkəmizin beynəlxalq maliyyə öhdəliklərini hər an yerinə yetirmək qabiliyyətində olduğunu göstərir.

Büdcə zərfi dövrün çağırışlarını nəzərə almaqla həm də maliyyə təhlükəsizliyinin gücləndirilməsini, o cümlədən valyuta ehtiyatlarımızın qorunmasını hədəfləyir. Prezident İlham Əliyevin Neft Fondu ilə bağlı və bu günümüz üçün olduqca aktual səslənən bir fikrini xatırlatmaq istərdim: "Dövlət Neft Fondu bizim

